

Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Methods of Teaching the Ukrainian Language in a Modern School: Theory and Practice» 31 bereznia 2020. Kharkiv: Universytet, 245-252. [in Ukrainian].

8. Dubovyk, S. (2016). Orhanizatsiia navchalnoi movlennievo-tvorchoi diialnosti molodshykh shkoliariv na urokakh ukrainskoi movy [Organization of educational speech and creative activities of junior schoolchildren in Ukrainian language lessons]. *Primary school - Pochatkova shkola*, 7, 5–11. [in Ukrainian].

9. Zenchenko, T. (2014) «Vyvchennia temy «Prykmetnyk» u 4 klasi yak propaedeutyka komunikativnoi diialnosti v osnovnii shkoli [Study of the topic «Adjective» in the 4th class as propaedeutics of communicative activity in a primary school].» *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 3, 8-14. [in Ukrainian].

10. *Kompetentnisnyi pidkhid u neperervnii osviti: kolektyvna monohrafiia [Competency approach in continuing education: collective monograph]*. (2012). Donetsk: Kashtan. [in Ukrainian].

11. *Metodychnyi komentar do navchalnykh prohram dlia 1 – 4 klasiv: Daidzhest 1 [Methodical commentary on curricula for grades 1 – 4 : Digest 1]*. (2012). Donetsk: Kashtan. [in Ukrainian].

12. *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian school: a teacher's guide]*. (2017). Kyiv: TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady». [in Ukrainian].

13. Ponomarova, K. I. (2020). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv u protsesi navchannia ukrainskoi movy: metodychnyi posibnyk. [Formation of primary school pupils' communicative competence in the process of learning the Ukrainian language: methodical guide]. Kyiv: CONVI PRINT. [in Ukrainian].

14. Savchenko, O. Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoï osvity: pidruchnyk. [Didactics of primary education: textbook]*. Kyiv: Gramota. [in Ukrainian].

15. Siranchuk, N.M. (2017). *Formuvannia leksychnoi kompetentnosti v uchniv pochatkovykh klasiv na urokakh ukrainskoi movy: monohrafiia. [Formation of lexical competence in primary school students in Ukrainian language lessons: monograph]*. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury». [in Ukrainian].

16. *Slovnyk-dovidnyk z ukrainskoi lnhvodydaktyky [Dictionary-reference book on Ukrainian linguodidactics]*. (2015). Kyiv: Lenvit. [in Ukrainian].

17. *Typovi osviti prohramy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: 1–2 ta 3–4 klasy. [Typical educational programs for general secondary education: 1–2 and 3–4 grades]*. (2019). Kyiv: Vydavnytstvo «Svitoch». [in Ukrainian].

18. Bibik, N. M., Vashulenko, M. S., Martynenko, V. O. (2014). *Formuvannia predmetnykh kompetentnostei v uchniv pochatkovoï shkoly: monohrafiia [Formation of subject competencies in primary school students: monograph]* Kyiv : Ped. Dumka. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 15.11.2024 р.

УДК 373.011.3-051:373.3]:80

DOI: 10.31376/2410-0897-2024-3-56-126-134

ПІДГОТОВКА ДО КОНСТРУЮВАННЯ УРОКІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Зенченко Тетяна Федорівна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: tatianazhenhenko@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-3589-4780

Проналізовано практичний аспект підготовки майбутніх учителів початкових класів до конструювання уроків мовно-літературної галузі освіти. Розглянуто значення сучасної мовної освіти, що базується на комунікативно-діяльнісному підході, який забезпечує повне занурення учнів у процес навчального спілкування та сприяє формуванню їхньої мовної особистості. Основну увагу приділено важливості розвитку комунікативних навичок у школярів, що досягається шляхом упровадження інтерактивних технологій навчання, заснованих на діалогічній взаємодії учасників освітнього процесу. Розглянуто ефективність ситуаційних вправ як одного з ключових інструментів, які можуть відобразити особливості застосування мовного матеріалу в реальних життєвих ситуаціях.

Ключові слова: початкова освіта, мовно-літературна освітня галузь, комунікативна компетентність, майбутні вчителі початкових класів, дистанційне та змішане навчання, інтерактивні технології.

Постановка проблеми. Сучасна початкова освіта України переживає складні умови реформування на тлі впливу війни, складної енергетичної ситуації, вдаленого та змішаного навчання учнів, що зумовлює зміни стратегії і спонукає педагогів до пошуку тактики і нових методів мовної освіти, вдосконалення процес викладання предметів мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі, психолого-методичну підготовку майбутніх учителів початкових класів до реалізації професійної діяльності в надскладних умовах. Мовно-літературну галузь спрямовано на створення оптимальних умов для підвищення ефективності освітнього процесу, на формування освіченої творчої, самодостатньої, духовно багатой, компетентної і комунікативної мовної особистості здобувача освіти.

Концепція мовної освіти в Україні, Державний стандарт початкової освіти, професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» регламентують засади компетентнісного, особистісно

орієнтованого, комунікативно-діяльнісного підходів, наголошують на практичній спрямованості освітнього процесу, спрямовують увагу науковців і педагогів під час формування та перегляду освітніх програм на формування учня, комунікативноспроможного і підготовленого до ефективних дій у різних сферах життєдіяльності.

Урок – основна традиційна (але не єдина) форма навчання в школах, що вимагає підготовки вчителів початкових класів високої кваліфікації, професійних, соціально комунікабельних, творчо розвинених, які володіють необхідними професійними здібностями і готові здійснювати освітню діяльність в нових освітніх умовах. Погоджуємося із твердженням лінгводидактів І. Кучеренко, М. Пентилуок, які резюмують, що «у площині компетентнісного навчання сучасний урок української мови розуміємо як навчальну лабораторію зростання учня, у межах якої здійснюється міжособистісний навчально-пізнавальний дискурс між суб'єктами процесу навчання (вчителем й учнем), які є партнерами співпраці; як демократичне пізнавально-виховне заняття, що має гуманітарний потенціал, відбиває гуманізацію навчання й спрямоване на розвиток ключових предметних компетентностей учня» [11, с. 4].

Орієнтація на документи про модернізацію сучасних шкіл передбачають не тільки якісне внесення змін до змісту освіти, а також впровадження оновлених лінгвістичних і дидактичних засобів: методів, прийомів, форм і засобів навчання.

Оптимальні умови для розвитку формування комунікативноспроможного учня пов'язані з реалізацією філософського напрямку особистісно орієнтованого вивчення мови, передбачають взаємодію предметів і суб'єктів, застосування різних видів активностей в межах проведення традиційних уроків і нетрадиційних занять, обов'язкове застосування інтерактивних методів навчання. Йдеться про максимальну наближеність наповнення уроків мовно-літературної освітньої галузі до життєвих ситуацій, використання спілкування, розвиваючи в ньому індивідуальні комунікаційні здібності кожного учня на заняттях. Зазначене підтверджує мету мовно-літературної особистісно орієнтованої освіти, оскільки формує індивідуальну комунікативну компетентність кожного учні як ключову і водночас предметну.

Традиційно важлива роль у цьому процесі належить професійній компетентності вчителя, який в умовах сьогодення поєднує керівну й фасилітативну діяльність, одночасно є наставником і коучем для учня, не ретранслятором знань, а помічником. Відповідно, структура й змістова наповненість уроків видозмінюється, інтерактивується й урізноманітнюється. Уроки мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах все більше спираються на діалогізацію й комунікацію, оскільки маємо на меті формування мовної особистості, спроможної ефективно здійснювати мовленнєву діяльність в процесі комунікації з іншими в різних сферах суспільства.

Сучасна мовна освіта, базована на комунікативно-діяльнісному підході, досягає нового рівня організації уроків української мови та читання, що забезпечує повне занурення учнів у процес навчального спілкування для розвитку їхньої мовної особистості. Основою кожного уроку української мови має стати робота з формування комунікативних навичок в учнів. Завдання викладача полягає насамперед у забезпеченні формування та засвоєння лінгвістичних знань, умінь застосовувати їх в процесі спілкування, тобто здатність успішно і належним чином застосовувати, коректно й ефективно здійснювати продуктивну і рецептивну діяльність з урахуванням особливостей здійснення усної або письмової мовної діяльності, йдеться про контекстуальні особливості навчальної ситуації. Це можливо за умови впровадження особливих методів навчання, заснованих на діалогічній взаємодії учасників освітнього процесу з орієнтацією на досягнення визначеного результату. Інноваційною формою такого підходу є технологія інтерактивного навчання, яка створює комфортне педагогічне середовище, сприяючи активному включенню кожного учня у процес навчання. Завдяки цьому учні розвивають комунікативні навички, інтелектуальні здібності та особистісні якості.

Відтак, діалогізація і інтерактивність на сучасному уроці є засобом побудови процесу навчання, чинником підвищення якості і практико-орієнтованості початкової освіти, що здійснюється з опертям на навчальні діалоги, наближені до реальних життєвих ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативні документи декларують стратегічний зміст мовної освіти, і початкової мовної освіти як її важливого складника, у переліку предметних і загальних компетентностей й покликані реалізувати освітню мету та сформувати гармонійно розвинену мовну особистість учня, його комунікативну компетентність національну свідомість.

Загальну теорію формування мовної особистості було започатковано В. Гумбольдтом, В. Виноградовим, О. Потебнею й у подальшому розвинено науковцями в аспекті суміжних наук – філософії, психолінгвістики, соціології як міждисциплінарну. Зосібна філософ Є. Боринштейн зазначає, що мовна особистість «виникає в суспільстві й розвивається, ґрунтуючись на здатності вираження і закріплення соціальних відносин та взаємодії» [2]; Ф. Бацевич наголошує на здатності мовної особистості створювати і сприймати тексти, «що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [1, с. 212].

Академік НАПН України М. Вашуленко, розглядає кожну людину як мовну особистість з огляду на її готовність «виконувати мовленнєві дії, той, хто привласнює мову, для кого мова є мовленням. Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а тим, як вона може її використовувати» [3, с. 11].

Одним із складників мети мовно-літературної освітньої галузі Державним стандартом початкової освіти визначено «розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [5].

Оновлена структура мовно-літературного курсу в Новій українській школі забезпечує розвиток комунікативної особистості учнів, забезпечує використання сучасних форм освітньої діяльності, які реалізують комунікативний, дидактичний і культурний аспекти викладання, сприяють соціалізації школярів, покращує їх взаємодію з навколишнім середовищем, динамічні зміни мотивації, спонукають пізнавати світ, опановуючи таким чином ключові й предметні компетентності. Продуктивність сучасних модернізованих уроків залежить від того, чи правильно дібрані, спроектовані й упроваджені лінгводидактичні інструменти, які є невід'ємною частиною технології української мови і читання та розроблені відповідно до визначених навчальних тем з метою застосування в конкретних педагогічних умовах з урахуванням реальної підготовленості учнів.

Актуальним у контексті підвищення якості сучасної мовної початкової освіти є особистісно орієнтоване навчання як реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії та інтерактивні технології навчання, що забезпечують оптимальні умови для розвитку комунікативної компетентності кожного учня. Тож і добір методів навчання в межах технології сучасного уроку має здійснюватися покроково: зумовлюється темою уроку, контингентом учнів, умовами реалізації освітнього процесу (особливостями географічного розташування, дистанційно (змішаною), очною формами навчання, психологічним станом учнів у конкретний період часу), конкретизується метою і цілями, використовує спроектовану навчально-пізнавальну ситуацію, змістовому контенту уроку і поступово використовується відповідно до структурних етапів уроку на запланований кінцевий результат.

Мета статті полягає в аналізі практичного аспекту підготовки майбутніх учителів початкових класів до конструювання уроків мовно-літературної освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу. Занурення учнів і педагогів у реалії дистанційного навчання з 2020 року, здавалося б, тимчасове, затяглося – третій рік війни змусив учителів початкових класів переглядати не тільки часові обмеження, рекомендовані Міністерством освіти і науки для роботи з учнями в синхронному форматі, а й звертати увагу на безпекові умови, в яких перебувають учні, що є особливо актуальним для прикордонних областей, відключення світла й інтернету в інших регіонах України, морально-психологічний стан учнів у конкретному класі. Упровадження змішаного навчання в практику початкової школи спричиняє низку змін у роботі учнів та викладачів: учні можуть брати активну участь в освітньому процесі і самостійно вибирати для себе найбільш цікаві уроки й заняття, працювати над індивідуальними або груповими проєктами, тож учителям необхідно більше уваги приділяти добору матеріалів, що відповідають здібностям учнів, поточним знанням із конкретної навчальної теми. Учні можуть ознайомитися з навчальними матеріалами в комфортній обстановці, онлайн, в зручний час і в зручному місці. Фізичне середовище навчання розширюється за допомогою віртуальних компонентів, оскільки доступ надається до навчальних матеріалів до та після уроків в автономному режимі. Тобто процес навчання стає більш індивідуальним, учні розвивають навички саморегуляції і здатність робити усвідомлений вибір, набуваючи більшу свободу і відповідальність. Але необхідно наголосити, що педагог має бути підготовлений до активізації, мотивації й здійснення контролю за самостійною діяльністю кожного учня і групи, задіяної до реалізації групових проєктів.

Тому в закладі вищої освіти викладач не тільки сам працює в новій для себе ролі – переходить від ролі «перекладача» до ролі тьютора, але й пояснити студентам особливості такої діяльності, сформувати в них готовність до зміни ролей в не тільки в процесі їх навчання, але й, що чи не найважливіше, до зміни ролей в початкових класах. Формальні зміни в навчальному середовищі, які найчастіше згадуються в публікаціях (наприклад, вид робочого столу), не пов'язані зі зміною ролей, прийомів або методів навчання, скоріше, є супроводом до головного розуміння організації діяльності учнів під час віддаленого навчання на уроці і в процесі самостійної роботи учнів, що здійснюється в офлайн-форматі.

Відтак, традиційні методи навчання дуже швидко втрачають перевагу, все більше уваги звертається на інноваційні та інтерактивні технології навчання: дистанційні технології, залучення віддалених один від одного учнів до міжособистісної взаємодії в будь-яких умовах, особистісно орієнтовані завдання і групові

форми роботи, диференціація та індивідуалізація навчання – усе це додає вчителю додаткових функцій модерування онлайн-контенту та організації інтерактивної взаємодії.

За твердженням Л. Шелехової, сучасному вчителю початкових класів необхідно не тільки усвідомити, що в «сучасних умовах недостатньо використовувати ті засоби навчання, які були раніше і які задовольняли потреби того періоду, <...> що раніше отриманий досвід, напрацьований роками, наразі не забезпечує повною мірою можливість вирішення професійних проблем і завдань, обумовлених соціальною ситуацією; визнати спільну продуктивну діяльність та комунікацію як пріоритети навчальної діяльності» [15], що зумовлює обов'язкове проєктування освітнього середовища за допомогою сучасних інструментів, поєднання онлайн-навчання з організацією навчальної роботи в класі, підготовку майбутніх учителів до добору зручних цифрових інструментів з метою ефективного залучення учнів до самостійної роботи в онлайн, офлайн і очному навчанні.

На думку О. Пометун і Л. Пироженко, суть інтерактивного навчання полягає в тому, «що навчальний процес відбувається за умови постійної взаємодії всіх учнів. Це взаємонавчання (групове, колективне, навчання у співпраці), де вчитель і учні є рівноправними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять на уроці» [12].

Сучасний дистанційний урок вимагає від учителя готовності використання мережевих платформ для проведення його у визначений час (бути готовим до перерви у разі оголошення повітряної тривоги, організації та повернення учнів до роботи після її завершення), вчасного завантаження навчальних матеріалів, зберігання й обмін інформацією на дистанційних платформах, використовуваних в закладах загальної середньої освіти, зокрема Google Meet, Microsoft Teams, Zoom, ClassFlow та ін. Цінним і важливим є можливість відеозапису проведеного дистанційного уроку й завантаження його на платформу для повторного перегляду (за потреби) або перегляду учнями, які з об'єктивних причин не змогли до нього долучитися за розкладом. Освітній контент, який використовується в змішаному/дистанційному навчанні, має певні особливості: зміст електронного навчального курсу/модуля, навчальні матеріали розміщуються в освітньому середовищі у вигляді файлів різних форматів (текст, малюнки, відео), медіафайлів і т. д., посилань на освітні ресурси. Призначення освітнього контенту може варіюватися для самостійної індивідуальної або групової роботи. Розроблятися він може фахівцями і самим педагогом за допомогою різних сервісів і додатків, завдання полягає не тільки в тому, щоб відібрати і систематизувати вже наявний контент, але і в тому, щоб самостійно і якісно його створити.

Важливу роль для ефективної організації роботи в умовах змішаного навчання відіграє варіативність застосування форм навчальної діяльності учнів. Основними формами, за результатами нашого дослідження варіативності форм навчання до пандемії і в період пандемії, «спостерігалася тенденція до поступового збільшення кількості вчителів, які оволоділи сучасними інноваційними формами роботи (60 % проти 30 % до пандемії). Простежується тенденція до поступового збільшення варіативного використання форм організації навчальної діяльності учнів – від 35 % до 55 %; зросла інформаційна обізнаність учителів щодо проблем диференціації та варіативності форм навчання (45 %–90 %)» [7]. У сучасних умовах розподіл часу регулюється вчителями залежно від регіону і щоденної безпекової ситуації.

На основі аналізу емпіричних даних вчені виділяють переваги дистанційного (змішаного) навчання: здатність до динамічних змін, забезпечення індивідуалізації навчання в дистанційній формі; можливість швидкої діагностики та обробки інформації в цифровому форматі; використання різних візуальних об'єктів, моделей в електронному вигляді. Відзначають і недоліки: складність обробки неформалізованої інформації; формалізація дидактичних ситуацій, використаний для підготовки освітнього контенту час.

Підготовка вчителів до уроків повинна бути впорядкованою, виконувати цілепокладання, чітко бачити перспективу, формулювати комплексні цілі й несуперечливі завдання, відповідно, конструювати внутрішній стрижень кожного уроку, чітко визначати етап побудови, проєктувати і ефективно їх реалізувати за допомогою раціонально дібраних методів, технологій та інструментів, призначені для розвитку комунікативних здатностей учнів. Структура кожного уроку підпорядкована загальному принципу вивчення нового через повторення вже опанованого матеріалу, з логічними переходами до нових вправ.

Науковці-практики [8] наголошують на застосуванні інтерактивних технологій в освітньому процесі; забезпечення вивчення студентами на заняттях дисциплін професійно орієнтованого циклу всього багатоваріантного комплексу інтерактивних методів; організації інтерактивного освітнього середовища в закладі освіти, формуванні суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів, організації навчання з опорою на досвід кожного студента; засвоєння майбутніми вчителями нового теоретичного та практичного досвіду із застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі сучасної школи. Сучасний освітній процес зорієнтований на розвиток мовної особистості, здатної ефективно спілкуватися, досягати поставленої комунікативної мети, спроможної вільно висловлювати думки з відображенням емоцій у всіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говорити, писати) та різних сферах

спілкування (особистій, громадській, освітній). Тож і основна робота уроків української мови чи має бути робота з формуванням комунікативної компетентності учнів.

Першочергове завдання вчителя – забезпечити засвоєння мовних знань і формувати вміння застосовувати їх у процесі спілкування, а саме вдало, доречно, правильно й ефективно здійснювати продуктивну й рецептивну мовленнєву діяльність в усній чи писемній формі з урахуванням ситуації спілкування. Сучасні уроки мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах спрямовані на формування вмінь комунікувати, зокрема сприймати, усвідомлювати, аналізувати, створювати тексти, конструювати, виправляти, вдосконалювати власне мовлення. Відомо, що основним джерелом успішного формування мовленнєво-комунікативних компетентностей учнів початкових класів є індивідуальна і групова практична діяльність з навчальним матеріалом – учитель має створити освітнє інтерактивне середовище, забезпечує можливість створення навчальних комунікативних ситуацій, в яких учні не просто засвоюють мовно-літературний освітній контент, а й навчаються доречно й правильно застосовувати здобуті теоретичні знання в мовленнєвій практиці з урахуванням конкретної мети мовлення.

Зауважимо, що уроки мовно-літературної освітньої галузі не мають спиратися тільки на аналіз та відтворення чужих готових текстів – вони мають забезпечити освітню платформу для творення учнями власних висловлювань, які перетворюють звичайний традиційний урок із однотипним повторенням навчального змісту на мотивувальне спілкування в класі, де учні зацікавлені до створення висловлювань, вчаться активно комунікувати, обговорювати, критично мислити.

На уроках української мови і читання необхідно спиратися на текстову основу, оскільки засвоєння мовних засобів на функційно-стилістичній основі є ефективним для розвитку умінь учнів створювати власні висловлювання. Різні варіації застосування текстів забезпечують комунікативну спрямованість уроку і надають широкі можливості для інформування учнів про культуру українського й інших народів, міжкультурної комунікації з дотриманням вимог Державного стандарту початкової освіти, а саме: «...формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі...» [5].

Державний стандарт спрямовує увагу на практичну мовленнєво-комунікативну діяльність як на основний вид діяльності на уроках мовно-літературної освітньої галузі, спрямований на сприймання та транслювання учнями змістовного мовлення монологічного або діалогічного в усній чи писемній формі відповідно до ситуації спілкування. До основних видів робіт за кожним видом мовленнєвої діяльності належать сприймання чужого мовлення: аудіювання, читання мовчки; відтворення готового тексту: виразне читання вголос, усні (говоріння) та письмові перекази, аналіз і обговорення літературних творів, образів персонажів; створення власних висловлювань: діалог, монолог (вір, есе) та ін. Зміст навчальної мовленнєвої діяльності на уроці передбачає: сприймання чужого мовлення: відтворення тексту (переказ літературного твору); створення власних висловлювань, діалогове мовлення.

Застосування інтерактивного навчання в початкових класах передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Оскільки інтерактивність сприяє формуванню вмінь і навичок, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, це сприяє навчанню учнів демократичності в соціумі, спілкування з людьми.

Завдання для прикладу:

Завдання 1 (з обов'язковим відеосупроводом-добіркою фото, які відображають яскраву осінню палітру).

– Прочитайте вірш Ліни Костенко. Які кольори охоплює опис осінніх кленів?

Красива осінь вишиває клени

Червоним, жовтим, срібним, золотим.

А листя просить:

– *Виший нас зеленим!*

Ми ще побудем, ще не облетим

А листя просить:

– *Дай нам тої втіхи!*

Ворони п'ють надкльовані горіхи.

А що їм, чорним?

Чорним все одно...

– Як ви вважаєте, чому автор у вірші згадав про ворон?

– Чи можна вважати всі використані автором прикметники антонімами до чорного кольору. Чому?

У якому значенні використано прикметник «чорним».

Додаткові завдання:

Допишіть:

Клени (які?) —

Ворони (які?) —

Запишіть усі кольори з вірша, які, на вашу думку, можуть бути протиставлені чорному.

Чорний —

— Який колір зазвичай є антонімічним до чорного?

— Подумайте, що символізує протиставлення (антонімія) яскравих осінніх кольорів чорному кольору забарвлення воронів?

— Яке ставлення формується до воронів? Як ми можемо описати характерні риси їхньої поведінки й характеру?

До словничка!

Світлий (яскравий позитивний, добрий) — темний, злий, зловісний, суворий, жорстокий, бездушний, байдужий, неуважний, холодний, неприємний.

— А який колір є відображенням вашого характеру? Чому?

— Складіть коротеньку словесно-кольорову замальовку «Я і мої друзі» (зазначене завдання можна продовжити самостійно із фіналізацією реального кольорового зображення, яке потім можна розмістити на сторінці. Але варто звернути увагу на позитивність кольористики і бажання учнів висвітлювати власні твори з метою формування ситуації успіху).

Корисною в умовах віддаленого навчання є й підготовка до застосування в освітньому процесі елементів ситуаційного навчання, оскільки «принцип ситуаційності (ситуаційний підхід до навчання) є одним із важливих для комунікативного методу вивчення мови, оскільки комунікативність у навчанні обов'язково передбачає ситуаційність. Ситуаційний контекст спілкування – це обставини, у яких відбувається спілкування: місце, час, особистість партнера (партнерів), соціальні ролі учасників» [13].

Завдання для прикладу:

Завдання 2. Ознайомтеся з текстом, який містить є діалектні слова. Запишіть їх. Як вважаєте, у якій місцевості вони вживаються? Наведіть приклади діалектизмів вашої місцевості. Побудуйте розповідь з використанням діалектизмів. Складіть словничок використаних діалектизмів.

Завдання 3.

3.1. Опишіть кімнату, у якій би жив ваш друг, що займається, наприклад, спортом, за схемою «де? – що?». Подумайте, які предмети і де саме ви розмістите в цій кімнаті.

3.2. Опишіть свою кімнату. Де в ній розміщено ваші улюблені речі? Чи можна за описом вашої кімнати зрозуміти, чим ви захоплюєтесь? Які частини мови ви використали для опису?

Чи хотіли б ви в своїй кімнаті щось змінити? Чому? Чи реально це здійснити? Складіть план своїх дій.

У процесі добору ситуаційних вправ необхідно усвідомлювати, що слова, представлені у мовленнєвих ситуаціях, мають враховувати такі аспекти: образи означуваних предметів; значення (набір істотних функцій для характеризованих об'єкта; смислове навантаження (місце, яке займає зазначений об'єкт, відповідні образи й поняття). Відтак, основною умовою реалізації ситуаційної вправи буде наявність і реальність смислу твердження.

Завдання для прикладу:

Завдання 4.

Ваш друг-однокласник, що мешкає в сусідньому під'їзді, поїхав із батьками в гості. У класі через деякий час інші учні запитують, чи не повернувся ваш друг. Ви відповідаєте: «Світло вчора горіло».

— Який смисл ви вкладаєте в цю фразу? Як її міг зрозуміти її ваш співрозмовник?

Смисл «Світло вчора горіло» = Мабуть, мій друг уже приїхав додому.

Учитель має наочно проілюструвати, що одне й те саме речення в різних ситуаціях спілкування набуває зовсім іншого смислу, оскільки поняття «ситуація спілкування» охоплює фрагмент дійсності й безпосередньо ситуацію спілкування, що містить: предмет мовлення; учасників ситуації спілкування, їх характеристики; стосунки; взаємодії. Навчальна мовленнєва ситуація має дублювати всі аспекти реальної ситуації, програмувати певний змістовий контент, в якому необхідно використовувати очікувані результати навчання змістових ліній відповідно до Державного стандарту початкової освіти, зокрема змістової лінії «Взаємодіємо усно»: «Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого. Відтворення змісту прослуханого своїми словами. Визначення теми і мети почутої інформації. Вибір необхідної інформації з почутого. Оцінювання усної інформації. Вираження власної думки щодо змісту прослуханого. Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення, етикетними нормами культури спілкування»

Висновки. Сучасна початкова мовна освіта, побудована на комунікативно-діяльнісному підході, відкриває нові можливості для організації уроків мовно-літературної освітньої галузі, забезпечуючи учням

повне занурення в процес навчального спілкування з метою формування їхньої мовної особистості. Важливим складником кожного уроку має стати розвиток комунікативних навичок, тож і завданням учителя є створення умов для закріплення мовних знань і формування вмінь ефективного застосування їх у комунікації. Це означає здатність до успішної продуктивної та рецептивної мовленнєвої діяльності з урахуванням специфіки усного чи письмового мовлення в конкретному контексті навчальної ситуації.

Досягнення цієї мети можливе за допомогою впровадження інтерактивних технологій навчання, які базуються на діалогічній взаємодії учасників освітнього процесу та орієнтовані на досягнення конкретних результатів, створюють комфортні педагогічні умови, залучаючи кожного учня до активної участі в навчальному процесі. Цей підхід сприяє розвитку комунікативних умінь, інтелектуальних здібностей і особистісних якостей школярів, зокрема через використання ситуаційних вправ, які відображають особливості застосування обраного мовного матеріалу в реальних життєвих ситуаціях та зорієнтовані на оволодіння учнями вміннями та навичками, необхідними для успішної реалізації спілкування відповідно до поставлених комунікативних цілей з урахуванням конкретного контексту взаємодії та опорою на різні типи міжособистісного спілкування.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості. *Соціальна психологія*. 2004. № 5 (7). С. 63–72.
3. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 11–14.
4. Вашуленко М., Собко В. Підготовка майбутніх учителів до формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2011. № 6. С. 27–31.
5. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2024).
6. Зенченко Т. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування комунікативної компетентності в учнів засобами інтерактивних технологій: європейський досвід. *Перспективи та інновації науки*. 2024. 10 (44). С. 191–203. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/download/15574/15646>.
7. Змішане навчання у початковій школі: нові форми взаємодії : методичні рекомендації / О. В. Барановська. Київ : Фенікс, 2021. 64 с.
8. Кочерга О. М. Формування професійної готовності майбутнього вчителя до впровадження інтерактивних технологій навчання у освітній процес нової української школи. *Наукова колекція Навчально-наукового інституту Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників (за матеріалами II всеукраїнського науково-методичного семінару «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», м. Глухів, 14 листопада 2024 року)*. Випуск 2. Част. 3. Глухів, 2024. С.121–123.
9. Kuznetsova, H. ., Panasenko, A. ., Luchkina, L. ., Zenchenko, T. & Danylchenko, I. (2023). Dialogic learning as means of forming the communication skills of higher education students. *Revista Eduweb*, 17(2), 101–115. URL: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.9>.
10. Кучеренко І. А. Інтеграція у вивченні української мови та літератури в новій українській школі. *Наукові записки науково-дослідної лабораторії «Проблеми підготовки студентів-філологів до українознавчої роботи в школі» : збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми літературної освіти (пам'яті О. Р. Мазуркевича та П. К. Волинського)» / Н. П. Сивачук (гол. ред.). Умань : АЛІМІ, 2018. С. 40–46.*
11. Кучеренко І. А., Пентиліук М. І. Теорія і технологія сучасного уроку української мови : навч.-метод. посіб. МОН України, Херсонський державний університет. Херсон : Айлант, 2022. 352 с.
12. Пентиліук М. Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»* / ред. кол. І. Д. Пасічник, Р. В. Каламаж, І. М. Хом'як та ін. Остріг : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. Вип. 29. С. 86–89.
13. Суржук Т. Б., Бісовецька Л. А. Формування в учнів початкових класів умінь взаємодіяти усно за допомогою ситуаційних вправ. *Наукова колекція Навчально-наукового інституту Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників (за матеріалами II всеукраїнського науково-методичного семінару «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», м. Глухів, 14 листопада 2024 року)*. Випуск 2. Част. 3. Глухів, 2024. С.121–123.
14. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.
15. Шелестова Л. Змішане навчання у початковій школі : методичні рекомендації. Київ : Фенікс, 2021. 48 с.
16. Zenchenko T. Vyvchennia temy «Prykmetnyk» u 4 klasi yak propedytika komunikatyvnoi diialnosti v osnovnii shkoli [Study of the topic «Adjective» in the 4th class as propaedeutics of communicative activity in a primary school]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*. 2014. 3. P. 8–14.

PREPARATION FOR THE CONSTRUCTION OF LESSONS OF THE LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATIONAL FIELD: PRACTICAL ASPECT

Zenchenko Tetiana

PhD (Pedagogy), Associated Professor, Department of Primary Education Theory and Methods
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National pedagogical university,

Introduction. The optimal conditions for the development of the formation of a communicatively capable student are associated with the implementation of the philosophical direction of personality-oriented language learning, provide for the interaction of objects and subjects, the use of various types of activities within the framework of traditional lessons and non-traditional classes, the mandatory use of interactive teaching methods.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the practical aspect of preparing future primary school teachers for the construction of lessons in the linguistic and literary educational field.

Methods. During the research, the following general scientific methods were used: analysis of literary sources and legislative acts, synthesis, comparison.

Results. The analysis of normative documents regulating the implementation of the purpose of the linguistic and literary educational field of primary education is carried out, the peculiarities of the preparation of primary school teachers for conducting lessons of the Ukrainian language and literary reading are characterized.

Originality. The article emphasizes the need to use modern teaching methods, such as interactive technologies, differentiation and individualization of learning, which can ensure productive and receptive speech activity of students in the process. The role of the teacher as a facilitator is emphasized, which ensures the assimilation of language knowledge and forms the ability to use it in practice. Important elements of the successful organization of the educational process are the consideration of the context of educational situations, the active involvement of students in the educational process and the creation of an effective modern educational environment.

Conclusion. Preparation of future primary school teachers for the construction of lessons in the language and literature educational field is an important component of their professional activity. The effectiveness of this process depends on the introduction of a communicative-activity approach, which ensures the development of students' linguistic personality and the formation of their communication skills. The use of interactive technologies, in particular situational exercises, allows you to create a comfortable educational environment in which students are actively involved in the process of educational communication.

Key words: primary education, key and subject competencies, linguistic and literary educational sector, future primary school teachers, distance and blended learning, interactive technologies.

References

1. Batsevyich, F. S. (2009). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky*: [Fundamentals of communicative linguistics]. K.: VTs «Akademiia». [in Ukrainian].
2. Borynshtein, Ye. (2004). Sotsiokulturni osoblyvosti movnoi osobystosti. [Socio-cultural features of the linguistic personality]. *Sotsialna psykholohiia - Social psychology*, 5 (7), 63–72. [in Ukrainian].
3. Vashulenko, M. (2001). Formuvannia movnoi osobystosti molodshoho shkoliara v umovakh perekhodu do 4-richnoho pochatkovoho navchannia [Formation of the linguistic personality of a junior schoolchild in the context of the transition to 4-year primary education] *Pochatkova shkola – Primary school*, 1, 11-14. [in Ukrainian].
4. Vashulenko, M., Sobko, V. (2011). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do formuvannia movno-movlennievoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv [Preparation of future teachers for the formation of language and speech competence of junior schoolchildren] *Pochatkova shkola – Primary school*, 6, 27–31. [in Ukrainian].
5. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity. [State standard of primary education.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
6. Zenchenko, T. (2024). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do formuvannia komunikativnoi kompetentnosti v uchniv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii: yevropeiskyi dosvid. [Preparation of future primary school teachers for the formation of communicative competence in students by means of interactive technologies: European experience.] *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Prospects and innovations of science*, 10 (44), 191–203. <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/download/15574/15646>. [in Ukrainian].
7. Baranovska, O.V. (2021). Zmishane navchannia u pochatkovii shkoli: novi formy vzaiemodii : metodychni rekomendatsii [Blended learning in primary school: new forms of interaction]. Kyiv : «Feniks». [in Ukrainian].
8. Kocherha, O.M. (2024). Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnoho vchytelia do vprovadzhennia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia u osvitnii protses Novoi ukrainskoi shkoly. [Formation of professional readiness of the future teacher for the introduction of interactive learning technologies in the educational process of the New Ukrainian School]. *Naukova koleksiia Navchalno-naukovoho instytutu Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka - Scientific collection of the Educational and Research Institute of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*. Hlukhiv, 121-123. [in Ukrainian].
9. Kuznetsova, H. ., Panasenko, A. ., Luchkina, L. ., Zenchenko, T. ., & Danylchenko, I. . (2023). Dialogic learning as means of forming the communication skills of higher education students. *Revista Eduweb*, 17(2), 101–115. URL: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.9>. [in English].

10. Kucherenko I. A. (2018). Intehratsiia u vyvchenni ukrainskoi movy ta literatury v novii ukrainskii shkoli [Integration in the study of the Ukrainian language and literature in the new Ukrainian school]. *Naukovi zapysky naukovodoslidnoi laboratorii «Problemy pidhotovky studentiv-filolohiv do ukraїnoznavchoi roboty v shkoli» : zbirnyk naukovykh prats za materialamy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii Aktualni problemy literaturnoi osvity - Scientific Notes of the Research Laboratory «Problems of Preparing Philology Students for Ukrainian Studies at School»: Collection of scientific papers based on the materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference Actual Problems of Literary Education*. Uman : ALMI, 40–46. [in Ukrainian].

11. Kucherenko, I. A., Pentyliuk, M. I. (2022). Teoriia i tekhnolohiia suchasnoho uroku ukrainskoi movy [Theory and technology of the modern Ukrainian language lesson]. Kherson: Ailant. [in Ukrainian].

12. Pentyliuk, M. (2014). Ridnomovnyi aspekt pidhotovky maibutnikh uchyteliv-slovesnykiv. [The native language aspect of training future teachers of wordsmiths] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» - Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy*, 29, 86–89. [in Ukrainian].

13. Surzhuk, T.B., Bisovetska, L.A. (2024). Formuvannia v uchniv pochatkovykh klasiv umin vzaïemodiiaty usno za dopomohoiu sytuatsiinykh vprav. [Formation of primary school students' ability to interact orally with the help of situational exercises]. *Naukova koleksiia Navchalno-naukovoho instytutu Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka - Scientific collection of the Educational and Research Institute of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*, 2 (3). Hlukhiv, 121-123. [in Ukrainian].

14. Typovi osvıtni prohramy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: 1-2 ta 3-4 klasy. [Typical educational programs for general secondary education institutions: grades 1-2 and 3-4]. (2019). Kyiv. [in Ukrainian].

15. Shelestova L. (2021). Zmishane navchannia u pochatkovii shkoli [Blended learning in primary school]. Kyiv: «Feniks». [in Ukrainian].

16. Zenchenko, T. (2014) Vyvchennia temy «Prykmetnyk» u 4 klasi yak propedytika komunikatyvnoi diïalnosti v osnovnii shkoli [Study of the topic «Adjective» in the 4th class as propaedeutics of communicative activity in a primary school]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 3, 8-14. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 23.11.2024 р.

УДК 373.3:004]:001.895

DOI: 10.31376/2410-0897-2024-3-56-134-141

АПСАЙКЛІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТОК МОТОРИКИ, КООРДИНАЦІЇ, ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Вишник Ольга Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедритеорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: olhavyshnyk@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4030-4482

У статті досліджено використання апсайклінгу в процесі навчання здобувачів початкової освіти як ефективного інструменту розвитку моторики, координації, екологічного мислення та психологічної стійкості. Показано, що апсайклінг не лише сприяє фізичному розвитку дітей, покращуючи дрібну моторику через виконання різноманітних ручних робіт, але й стимулює формування екологічної свідомості через практичні заняття з переробки вживаних матеріалів. Також зазначено, що участь у таких заняттях сприяє розвитку творчих здібностей і психологічної стійкості, адже діти вчаться долати труднощі та проявляти терпіння під час створення нових виробів. Інтеграція апсайклінгу в освітній процес може стати важливим кроком до виховання відповідальних громадян, здатних мислити екологічно та креативно.

Ключові слова: апсайклінг, моторика, координація, екологічне мислення, психологічна стійкість, початкова освіта, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції освіти спрямовані на формування в учнів компетентностей, які відповідають вимогам і викликам сучасного світу, зокрема таких як екологічна свідомість, відповідальне споживання та здорове освітнє середовище. Однією з основних цілей є формування у здобувачів початкової освіти не лише знань, а й важливих практичних навичок, які стануть основою для їх подальшого розвитку та соціалізації. У зв'язку з цим особливу увагу приділяють інтеграції екологічних тем у навчальний процес через різноманітні педагогічні технології та методи, серед яких апсайклінг набуває особливого значення.

Апсайклінг, або повторне використання матеріалів, що вийшли з ужитку, є надзвичайно перспективним інструментом для екологічного виховання дітей, сприяючи розвитку не лише екологічного мислення, але й моторики, координації рухів та психологічної стійкості. За допомогою апсайклінгу учні можуть навчитися не тільки розуміти важливість раціонального використання ресурсів, але й виявляти креативність, розвивати дрібну моторику, а також формувати почуття відповідальності за стан довкілля [2; 7].